

ÖZBEL KOLEKSİYONUNDA BULUNAN BELEDİ KUMAŞLARININ TA HAR, ARMÜR, PEDAL-ÇERÇEVE BAĞLANTI DÜZENİ

DRAFT PLAN, DOBBY PLAN, PEDAL-SHAFT MECHANISM OF BELEDİ FABRICS IN OZBEL COLLECTION

Ebru ÇATALKAYA GÖK¹

ORCID: E.Ç.G 0000-0002-9746-8456

Corresponding author/Sorumlu yazar:

¹ Ebru Çatalkaya Gök

Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar University,
Türkiye

E-mail/E-posta: ebrugok@mgu.edu.tr

Received/Geliş tarihi: 04.04.2024

Benzerlik Oranı/Similarity Ratio: %4

Revision Requested/Revizyon talebi:

07.05.2024

Last revision received/Son revizyon teslimi:

11.05.2024

Accepted/Kabul tarihi: 13.05.2024

Etik Kurul İzni/ Ethics Committee Permission:

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Citation/Atf: Çatalkaya Gök, E. (2024). Özbel Koleksiyonunda Bulunan Beledi Kumaşlarının Tahar, Armür, Pedal-Çerçeve Bağlantı Düzeni. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 14 (3), 719-734.
<https://doi.org/10.7456/tojdac.1465327>.

Öz

Çift katlı bir kumaş çeşidi olan Beledi kumaşları 20.yüzyılın ikinci yarısından beri Süleymaniye nakışı olarak isimlendirilen tahar, armür, pedal-çerçeve bağlantı düzeni ile halen İzmir/Tire’de dokunmaktadır. Fakat bu nakış ile alanyazında yer alan eski örnekler dokunamamaktadır. Tahar, armür, pedal-çerçeve bağlantı düzeni geliştirmeyi bilen ustalar hayatta olmadığı için, eski örneklerin Beledi tezgahında tekrar nasıl dokunabileceği ile ilgili bir bilgi eksikliği bulunmaktadır. Bahsedilen örneklerin 24 çerçevesi Beledi tezgahında tekrar dokunabilmesi için ilk üretime ait teknik bilgilerin arşivlenerek koruma altına alınması araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Çalışmada tarama ve betimleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Kenan Özbel Koleksiyonunda bulunan Beledi dokumaları, örneklemini ise AHBV Ülker Muncuk Müzesinde yer alan Kenan Özbel koleksiyonuna ait 7 adet Beledi Kumaşı oluşturmaktadır. Araştırmanın ilk aşamasında Beledi kumaşlarının hakkında genel bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında, araştırma kapsamında ele alınan örneklerin en-boy, cm’deki kalite, hammadde, iplik numarası ile ilgili gerekli hesaplamalar yapılarak çizelgeler halinde sunulmuştur. Yedi adet örneğin tahar, armür planları yapıldıktan sonra tekrar dokunabilmeleri için Beledi tezgahının düzenek planına uygun pedal-çerçeve bağlantı düzeni oluşturulmuş ve pedal basış raporları çıkartılmıştır. Ulaşılan veriler değerlendirme ve sonuç başlığı altında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beledi dokumaları, Tahar, Armür, Pedal çerçeve bağlantı düzeneği, Pedal basış raporu.

Abstract

Beledi fabrics, which are a double-layered fabric type, have been woven in İzmir/Tire since the second half of the 20th century with the draft plan, dobby plan, pedal-shaft mechanism called Suleymaniye embroidery. However, the old examples in the literature cannot be woven with this embroidery. Since the old generation craftsmans who know how to develop draft plan, dobby plan, pedal-shaft mechanism aren't alive, there is a lack of information on how old samples can be re-woven on the Beledi loom. The problem of the research is to archive and protect the technical information of the first production so that the mentioned samples can be woven again on the 24 shafts Beledi loom. Scanning and description methods were used in the study. In the research, the population consists of Beledi fabrics in the Kenan Özbel Collection, and the sample consists of 7 Beledi fabrics belonging to the Kenan Ozbel collection in AHBV Ulker Muncuk Museum. In the first stage of the research, general information about Beledi fabrics was given. In the second stage of the study, the necessary calculations were made regarding the width, length, weave, quality in centimetre, raw material, yarn count of the samples examined within the scope of the research, and they were presented in tables. After taking out draft and dobby plan are made for re-weaving of seven examples a pedal-shaft mechanism was created in accordance with the mechanism plan of the Beledi loom and pedal reports were composed.

Keywords: Beledi weavings, Draft plan, Dobby plan, Pedal-shaft mechanism, Pedal report.

GİRİŞ

Geleneksel Türk kumaşları arasında dokuma tekniği özelliği ile diğer kumaşlardan ayrılan Beledi dokumalarının 16. yüzyılda Tire’de, daha sonra ise Bursa’da görüldüğünden bahsedilmektedir (Özbel K. , 1949, s. 3) “Belediciyan tayfası” olarak, büküm, boya gibi ayrı iş kollarını bir arada barındıran Beledi dokumalarının gelişmesi çağının hem kültürel hem de teknolojik özelliklerini yansıtmaya bakımından önemlidir (Dalsar, 1960, s. 315); (Hekimoğlu, 1980, s. I). Artan, Tire’de 20. yüzyılın başında 550’den fazla tezgah olduğundan bahsetmektedir (1964, s. 3367). Günümüzde ise 3 tanesi Tire Beledi dokuma atölyesinde (aktif), 2 tanesi Tire Belediyesinde (aktif), 1 tanesi merhum dokuma ustası Ethem Tıprırdık’ın evinde (pasif) olmak üzere toplam 6 Beledi tezgahı bulunmaktadır. Bu tezgahlardan aktif olan 5 tanesi ile dokuma yapılmaya devam edilmektedir.

Beledi dokumaları 2020 yılında 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında “Tire Beledi Dokuması” ismi ile korunmak üzere tescil edilmiştir. Sicil belgesinde Süleymaniye nakışı olarak isimlendirilen tahar, armür ve pedal basış raporunun yaklaşık son 50 yıldır değişmediğinden sadece sınırlı sayıda desenin dokunabildiğini, eski motiflerin kullanılmadığı söz edilmektedir (Türkpatent, 2020). Kenan Özbel koleksiyonunda bahsedilen bu eski örnekler rastlanmaktadır. Alanyazın taramaları sonucunda ise Özbel koleksiyonunda bulunan örneklerin görselleri dışında, tahar, armür raporlarının yer almadığı, dolayısıyla bugün bu eski kumaş örneklerinin nasıl dokunacağına yönelik bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu konudaki eksikliğin giderilebilmesi için Özbel koleksiyonunda yer alan örneklerinin incelenmesi planlanmıştır. Bu bağlamda ulaşılabilen örneklerin tekrar dokunabilmesi için gerekli olan tahar, armür ve pedal basış raporlarının belirlenmesi çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın genel amacı Ülker Muncuk Müzesinde bulunan Kenan Özbel koleksiyonuna ait Beledi kumaşının teknik analizlerinin yapılarak belgelenmesidir. Bu işi bilen eski kuşak Beledi ustaları vefat etmiş olduklarından bu örnekler günümüzde dokunamamaktadır. Bu nedenle ele alınan örneklerin tekrar dokunabilmesi için ilk üretime ait teknik analizlerinin yapılarak koruma altına alınması çok önemlidir. Çalışmada tarama ve betimleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Kenan Özbel Koleksiyonunda bulunan Beledi dokumaları, örneklemini ise Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Ülker Muncuk Müzesinde yer alan 697 envanter numaralı Kenan Özbel koleksiyonuna ait 7 adet Beledi Kumaşı (S.36; Ö.103-104, S.39; Ö.109-110, S.41; Ö.113-115) oluşturmaktadır. Özbel koleksiyonunda olan esnaf bayrakları daha fazla çerçeveye sahip Beledi tezgahında dokunduğu düşünüldüğü için araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Özbel koleksiyonunda bulunan örnekler incelenmiş ve teknik veriler çizelgeler halinde sunulmuştur. Çalışma kapsamında ele alınan 7 örnek dokuma örgüsü, iplik kursu, tarak dişinden geçen tel adedi, iplik cinsi, kalitesi, iplik numarası ölçüleri bakımından ele alınarak kumaş kimlik bilgileri oluşturulmuştur. Beledi kumaşların en-boy tayininde TS EN 1773 numaralı standardında (Anonim, Tekstil-Kumaşlar-Genişliği ve Uzunlunun Tayini, 1998) belirtilen metot, atkı ve çözgü sıklıkları tayininde TS 250 EN 1049-2 numaralı standardında (Anonim, Tekstil-Dokunmuş Kumaşlar Yapı Analiz Metotları-Kısım 2- Birim Uzunluktaki İplik Sayısının Tayini, 1996) belirtilen metot esas alınmıştır. Toplanan veriler ölçülü makro çekimleri ile birlikte bilgi formuna işlenmiştir. Tahar, armür planları yapıldıktan sonra tekrar dokunabilmeleri için gerekli olan pedal-çerçeve bağlantı düzeni oluşturulmuş ve pedal basış raporları çıkartılmıştır. Ulaşılan veriler değerlendirme ve sonuç başlığı altında tartışılmıştır.

BELEDİ KUMAŞI

Beledi’nin Anlamı

Beledi / Beledî / Veledî olarak yazılı kaynaklarda yer alan bu kelime Arapça “بلدى” kelimesinden gelmektedir (Toparlı, 2000, s. 130). Beledi kumaşlar hammaddesi pamuk olan kalın bir kumaş çeşididir. Beledi kelimesinin yazılı kaynaklardaki tanımlarına bakılacak olunursa, Lehce-i Osmânî sözlüğünde Beledî; “yerli kumaş ve çit bezi”¹ (Toparlı, 2000, s. 48), Misalli Sözlük’te Beledî; “yerli dokuma, bir cins pamuklu kalın kumaş, çit bezi” (Ayverdi, 2011, s. 130), El Sanatları III Eski Türk

¹ Çit Bezi: Pamuklu basma kumaş olarak bilinmektedir (Dölen, 1992, s. 550)

Kumaşları kitabında Beledi; “Dokuma malzemesi tamamıyla pamuktur” (Özbel K. , 1948, s. 19), Kâmûs-ı Türkî sözlüğünde Beledi; “yerli kumaş, çit bezi” (Sami, 2017, s. 237), Tarih dergisinde yayınlayan Kumaş adları makalede Beledi; “Pamuklu bir cins kumaş” (Özen, 1982, s. 304), Tekstil terimleri sözlüğünde “motiften bağlantılı, çift kat örgülü en eski pamuklu dokumanın adı” (Ergür, 2002, s. 25).

Alanyazından görüldüğü üzere Beledi kumaşların en belirgin özelliği pamuklu çift katlı, yerli bir kumaş olmasıdır. Bazı kaynaklarda Çit bezi¹ şeklinde de tanımlandığı görülmektedir. Yurt Ansiklopedisinde İzmir’de Basmahane’nin kurulması ile “Çit-Çember-Poşu” gibi günlük giyimdeki örtülerin tahta kalıplar ile süslenmesinden bahsedilmektedir (Anonim, 1982, s. 4423). Teknik olarak birbirinden farklı olmalarına rağmen, sadece hammadde ve kalitesinden (1 cm’deki iplik sayısı) kaynaklı çit bezi şeklinde tanımlandığı düşünülmektedir.

Analizi yapılan kumaşlardan ve alanyazındaki söylemlerden yola çıkarak Beledi kumaş; çözü ve atkı ipliğinin yer değiştirmesi ile elde edilen değişen yüzlü dokuma tekniği ile dokunan, çözü ve atkısı pamuk ya da ipek olan, geometrik ve Ma’kılı yazı motifli, çift katlı dayanıklı bir kumaş çeşidi şeklinde tanımlanabilir. Üst ve alt örgüsünün bezayağı olması, iplik kursunun çözüde ve atkıda 1:1 olması, bir tarak dışından 4 çözü (2 üst +2 alt) ipliğinin geçmesi gibi özellikleri taşıması ise Beledi kumaşının yapısal unsurlarıdır.

Beledi Çeşitleri

Osmanlı tereke, gümrük, narh defterleri, Bursa salnamesi ve diğer araştırmalarda geçen Beledi kumaşını sınıflamak gerekirse;

a-Dokunduğu yerlere göre; İstanbul Beledi, Urla Beledi, Tire Beledi, Bursa Beledi Manisa Beledi, Konya Velidi, diğer bölgeler Karacaoğlan dimisi, Merzifon Beledi alaca yastık, Diyarbakır Beledi (Chafarcani), Denizli/Yalvaç, Nazilli, Halep döşemelik kumaş (Kütükoğlu, 1983, s. 172-177); (Yücel, 1982, s. 42); (Öz, 1951, s. 54); (Gürçay, 1969, s. 57); (İnalçık, 2008, s. 81); (Tezcan, 2017, s. 116); (Tezcan, 1993, s. 159); (Quataert, 2011, s. 165).

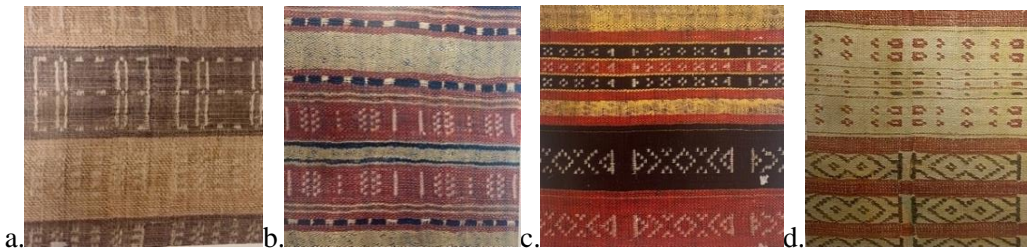
b-Kullanım yerine göre; perde, sedir örtüsü, döşemelik, yorgan, yastık yüzü, minder ve esnaf bayrağı (Salman, 2011, s. 201).

c-Desene göre; Kutulu, yıldızlı, aynalı, goğuşlu, kol, sık yıldız, seyrek yıldız, Tireiş, celebis, naâşlı, akrep yıldız, oğlak yıldız, evsat, altı parmak, düzbastı (Özen, 1982, s. 304); (Türkpatent, 2020), (Artan, 1964, s. 3367); (Ülkü, 1946, s. 8).

d-Tahar ve armür planına göre; Süleymaniye, bademli, kelebekli, habib (Gök, 2021, s. 95),

e-Kalitesine göre; âla (en iyi kalite) ve ednâ (düşük kalite) (Özbel K. , 1949, s. 3)

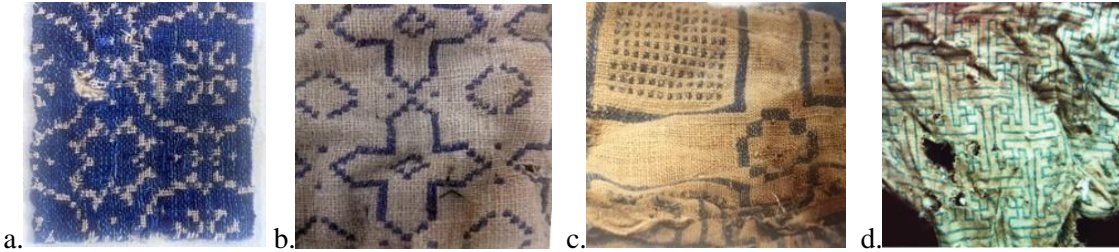
Geleneksel Türk kumaşlarında âla hammaddesi ipek olan iyi kaliteli kumaş, ednâ ise hammaddesi pamuk olan düşük kaliteli kumaş olarak bilinmektedir. Ülkü, 1946 yıllarında Beledi dokumalarının alt atkı ipliklerinde ipek kullanıldığından bahsetmektedir (1946, s. 8). Görsel örneklerine ise Vedat Nedim Tör Müzesi’nde bulunan Kenan Özbel koleksiyonunda rastlanmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Özbel koleksiyonunda ait Beledi Kumaş Örnekleri a. (Tezcan, 1993, s. 159), b. (Tezcan, 1993, s. 160), c. (Tezcan, 1993, s. 163), d. (Tezcan, 1993, s. 242).

Alanyazında Şekil 1'deki a., b., c. örneklerinin Halep döşemelik kumaş, d. örneğinin ise ipek, futa (Güneydoğu Anadolu Bölgesi) şeklinde yer aldığı görülmektedir (Tezcan, 1993, s. 159, 163, 242). Örneklerde desen tekrar sistemi yatay ve dikey nokta tekrarı ile sağlanmaktadır. Ancak birim raporlar tekrarlanırken kumaşlar yüzeyinde sınır çizgileri oluşmaktadır. Bu açıdan günümüzde dokunmaya devam eden Beledi dokuma örnekleri ile aynı özelliği taşımaktadırlar. Bahsedilen kaynakta örneklerin kumaş isminden ziyade kullanım alanı ile kaydedildiği anlaşılmaktadır. Örneğin, Fita veya Futa hamamlarda kullanılan bir çeşit peştamaldır (Dalsar, 1960, s. 41). Aynı zamanda eskiden dokumacılıkta kalfa, usta olarak yetişen kişilerin beline futa (peştamal) bağlanarak merasimle ustalığı kabul edildiği bilinmektedir (Yağan, 1978, s. 94). Beledi esnafı tarafından da sevilerek uygulanan bu gelenekten (Gürçay, 1969, s. 58) dolayı Şekil 1d'ye futa olarak yer verilmiş olabileceği düşünülmektedir. Çünkü dört kumaş motif, kompozisyon, renk, hammadde ve teknik özellikleri (çözümlü ve atkı ipliğinin yer değiştirmesi ile elde edilen değişen yüzölçümlü dokuma tekniği) ile karakteristik Beledi kumaşıdır.

Her desene göre tezgah düzenin (tahas, armür, çerçeve-pedal bağlantı düzeni) değiştirilmesi Beledi dokumalarına özgü bir özelliktir. Ustalar hazırladıkları desen, diğer bir ifade ile tezgah düzeni ile tanınmış ve bu düzene verilen isim ile anılmışlardır (Sürür, 1983, s. 14). Beledi dokuma tezgahlarının pedal-çerçeve bağlantı düzenlerinde ilk dört pedal üst ve alt kumaşın bezayağı örgü ile dokunabilmesi için sabit tutulmuştur. Kumaş yüzeyinde farklı desenler oluşturulmak istendiğinde ise her bir hareket için biri üst, diğeri alt örgüler için toplam 2 farklı pedal gerekmektedir. Dolayısıyla Beledi dokumalarında tasarlanan desenler armür planı ile orantılı olarak değişiklik göstermektedir. Değişen yüzölçümlü dokuma tekniği ile dokunan Beledi dokumalarında desen oluşumu iki iplik (üst ve alt) grubunun yer değişmesi ile sağlandığından desen analizi fotoğrafa bakılarak bile yapılabilmektedir. Buna göre Şekil 1'de yer alan kumaşların tahas planlarına bakıldığı zaman a. için 12 çerçeve, b. için 20 çerçeve, c. ve d. için 24 çerçeve gerekirken, armür planlarına bakıldığında ise a. için 9 pedal ve b için 12 pedal, c ve d için 20 pedal için gerekmektedir. Dört kumaşta en fazla 24 çerçeve gerektirdiği için günümüzde İzmir/Tire'de mevcut olan dokuma tezgahında tahas, armür, pedal-çerçeve bağlantı planları uygulanarak dokunabilir.

Şekil 2. Özbel koleksiyonunda ait Beledi Kumaş Örnekleri a. ve b. (Tezcan, 2017, s. 117), c. (Tezcan, 2017, s. 132), d. (Tezcan, 2013, s. 101)

Şekil 1'deki örnekler dışında desen tekrar sistemi yatay ve dikey nokta tekrarı ile sağlanan ancak çizgi sınırı olmayan Beledi örnekleri de bulunmaktadır. Bu örneklerde rapor tekrarlandığı zaman desende bir kesinti olmamakta ve desenler birbirlerini tamamlamaktadır. Şekil 2a'da yer alan kumaş Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphanesi Kenan Özbel Koleksiyonunda ve Şekil 2b, 2c ve 2d'de yer alan kumaş örnekleri ise Bursa'da Üftade Hazretlerinin dergahında bulunmaktadır. Beledi örneklerinin tahas planlarına bakıldığı zaman ise Şekil 2a. için 32 çerçeve, 2b. için 24 çerçeve, 2c. için 20 çerçeve, 2d. için 44 çerçeve gerekirken, armür planlarına bakıldığında ise a. için 20 pedal, 2b için 16 pedal, 2c için 14 pedal, 2d için 26 pedal gerekmektedir. Şekil 2b ve 2c'de yer alan örneklerde yukarıda bahsedildiği şekilde İzmir/Tire'de bulunan tezgahta dokunabilir. Ancak Şekil 2a ve 2d 24'den daha fazla çerçeve gerektirdiği için İzmir/Tire'de bulunan tezgahta dokunması mümkün değildir. Bu iki örnek en az 44 çerçeveyi çalıştıracak bir maymuncuk² sisteminin kurulu olduğu farklı bir Beledi tezgahında dokunmuştur. Fakat bu maymuncuk sistemi günümüze kadar ulaşmamıştır.

² Maymuncuk: Beledi tezgahlarında 24 çerçevenin pedallar ile bağlantısını sağlayan terazi.

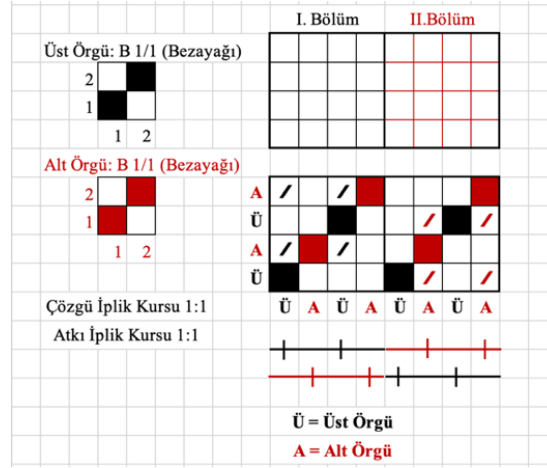
Prof. Ülker Muncuk Müzesinde Yer Alan Özbel Koleksiyonunda Bulunan Beledi Kumaş Analizleri

Alanyazında eski Belediye dokuma örneklerinin Konya Müzesi, Vedat Nedim Tör Müzesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan Kenan Özbel koleksiyonunda yer aldığı görülmektedir (Şekil 1-2). Ancak bunlar dışında AHBV Prof. Ülker Muncuk Müzesi'ndeki 697 envanter numaralı Özbel koleksiyonunda da 7 adet Belediye örneği (Şekil 3) bulunmaktadır. Araştırma kapsamında ele alınan kumaşlardan bazıları diğer müzelerdeki örnekler ile benzerlik göstermektedir (Şekil 10).

Şekil 3. Kenan Özbel Koleksiyonunda bulunan 7 adet Belediye kumaş örneği

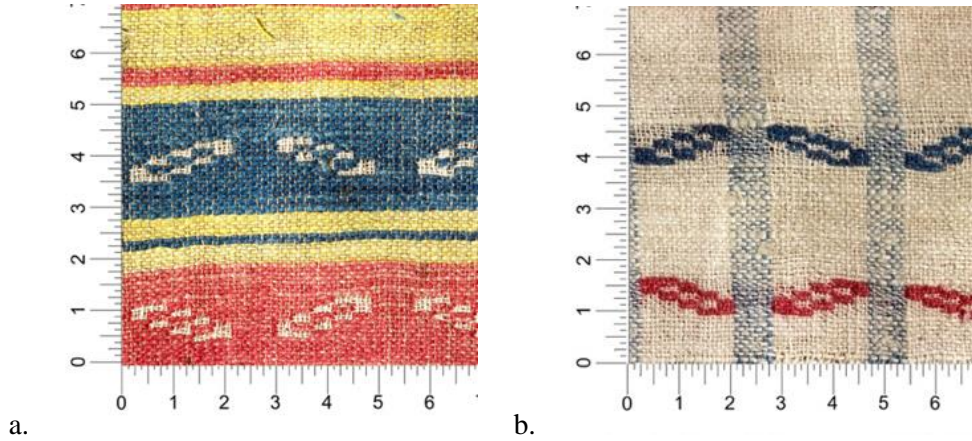
Tahar, armür, pedal-çerçeve bağlantı planı olarak ele alınmamış bu örneklerin dokuma tekniği ile ilgili “çift yüzlü, iki taraflı, iki katlı” gibi çeşitli tanımlamalara rastlanılmaktadır. Atalayer, bu tanımların “tek katlı kendinden takviyeli, çözgü ya da atkı takviyeli, çözgü ya da atkı çift yüzlü kumaş yapılarını” ifade ettiğini, bunun yerine “motiften bağlantılı çift kat/kesişmeli çift kat” şeklinde tanımlamanın daha doğru olacağından bahsetmektedir (1993, s. 69). Çözgü ve atkı ipliğinin yer değiştirmesi ile elde edilen değişen yüzlü dokumalarda zemin ve motif renkleri tamamen yer değiştirmektedir. Dolayısıyla iki kumaş katı arasındaki bağlantıyı yer değiştiren yüzeyler sağlamaktadır (Başaran, 2020, s. 141); (Özkalencik, 1947, s. 232). Şekil 12’de örgü raporunun altında yer alan ---|---|--- siyah renkteki kılavuz çizgileri üst kumaşı temsil ederken, ---|---|--- kırmızı renkteki kılavuz çizgileri ise alt kumaşı temsil etmektedir. Yani I. Bölümdeki siyah kısım Şekil 7a’deki mavi zeminin, II. Bölümdeki kırmızı kısım ise Şekil 7a’deki mavi zemin üzerinde yer alan beyaz desenlerin oluşumu için kullanılmaktadır. Teknik olarak I. Bölümde üst kumaşa ait iplik grupları üstte, alt kumaş grubuna ait iplik grupları alttayken, II. Bölümde ise üst kumaşa ait iplik grupları altta, alt kumaş grubuna ait iplik grupları üsttedir. Buna bağlı olarak I. Bölümde alt atkı iplikleri atılırken üst çözgü ipliklerinin yukarıda olması gerektiğinden üst örgülerin alt atkı iplikleri ile kesişim noktalarında (/) kaldırma işaretleri yerleştirilmelidir. II. Bölümde ise üst atkı iplikleri atılırken alt çözgü iplikleri yukarıda olması gerektiğinden alt çözgü ipliklerinin üst atkı iplikleri ile kesişim noktalarına alt çözgü ipliği renginde kaldırma işareti (/) konulmalıdır. Üst ve alt kumaşlarda iki farklı renkten oluştuğu için 2 farklı mekik kullanılmaktadır. Bu teknik bilgiler ışığında 7 kumaş örneğinin analizleri yapılarak tahar, armür planları çıkartılmıştır. Örgüleri incelenen kumaşların tahar raporları Şekil 12-14’te, armür ve pedal basış raporları Şekil 15-18’de, pedal-çerçeve bağlantı düzenleri Tablo 8-9’da yer almaktadır.

Şekil 4. Çözümlü ve atkı ipliğinin yer değişmesi ile elde edilen değişen yüzlü dokumaların örgü yerleşimi

Ayrıca araştırma kapsamında ele alınan örneklerin (Şekil 5-11) teknik özellikleri, hesaplamalar sonunda elde edilen bulgularla bir araya getirilerek çizelgeler halinde sunulmuştur (Tablo 1-7).

Örnek 1

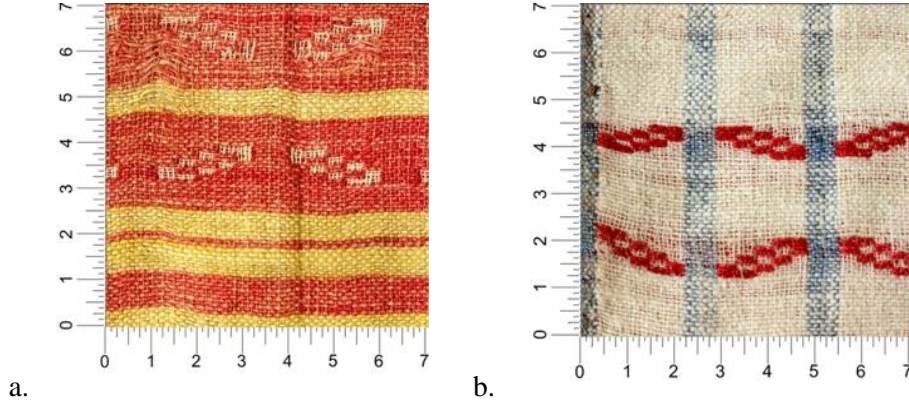

Şekil 5. a. Örnek 1'in ön yüzü, b. Örnek 1'in arka yüzü

Tablo 1. Örnek 1'in bilgi formu

Müze	: AHBV Ülker Muncuk Müzesi
Envanter no	: 697 – s.41, ö.115 (Kenan Özbel Koleksiyonu)
Eser adı ve cinsi	: Beledi Dokuma
Çağı	: XX. Yüzyıl
Dokuma Örgüsü	: Ü: B 1/1, A: B 1/1
İplik Kursu	: Çözümlü iplik kursu 1:1, Atkı iplik kursu 1:1
Tarak Dışından Geçen Tel Adedi	: 4
İplik Cinsi	: Çözümlü: Pamuk, Atkı: Pamuk
Kalitesi (1 cm'deki iplik adedi)	: Çözümlü Ü: ≈ 11 tel, Çözümlü A: 10 tel, Atkı Ü: ≈ 15 tel, Atkı A: ≈ 12 tel
İplik Numarası	: Çözümlü Ü: ≈ Ne 18, Çözümlü A: ≈ Ne 18, Atkı Ü: ≈ Ne 6 Atkı A: ≈ Ne 6
Ölçüleri	: En: 12 cm, Boy: 9,5 cm

Örnek 2

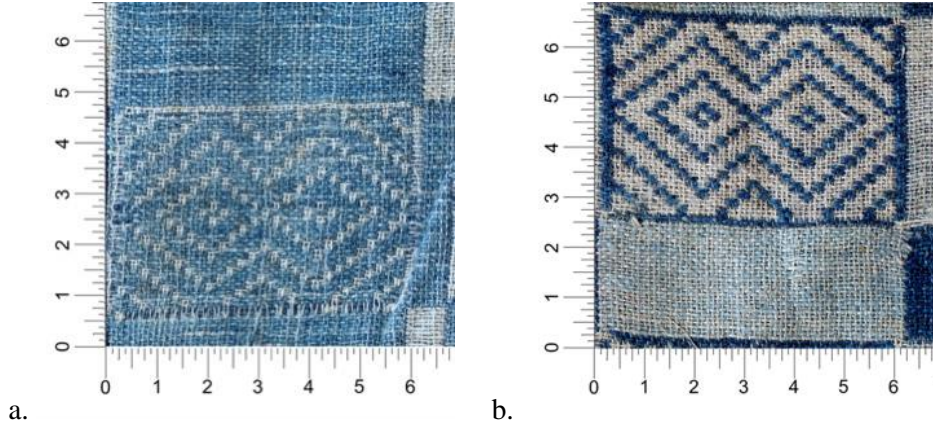

Şekil 6. a. Örnek 2'nin ön yüzü, b. Örnek 2'nin arka yüzü

Tablo 2. Örnek 2'nin bilgi formu

Müze	: AHBV Ülker Muncuk Müzesi
Envanter no	: 697 – s.41, ö.113 (Kenan Özbel Koleksiyonu)
Eser adı ve cinsi	: Beledi Dokuma
Çağı	: XX. Yüzyıl
Dokuma Örgüsü	: Ü: B 1/1, A: B 1/1
İplik Kursu	: Çözü iplik kursu 1:1, Atkı iplik kursu 1:1
Tarak Dışından Geçen Tel Adedi	: 4
İplik Cinsi	: Çözü: Pamuk, Atkı: Pamuk
Kalitesi (1 cm'deki iplik adedi)	: Çözü Ü: ≈ 10 tel, Çözü A: 10 tel, Atkı Ü: ≈ 14 tel, Atkı A: ≈ 14 tel
İplik Numarası	: Çözü Ü: ≈ Ne 18, Çözü A: ≈ Ne 18, Atkı Ü: ≈ Ne 6 Atkı A: ≈ Ne 6
Ölçüleri	: En: 28 cm, Boy: 11 cm

Örnek 3

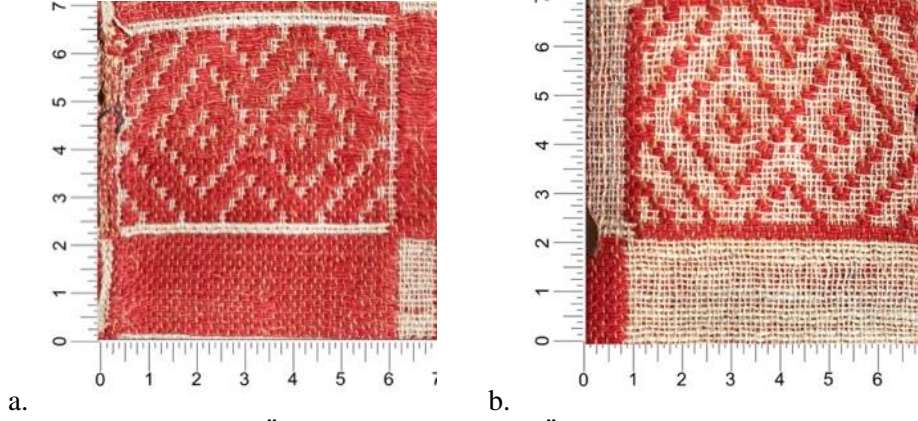
Şekil 7. a. Örnek 3'ün ön yüzü, b. Örnek 3'ün arka yüzü

Tablo 3. Örnek 3'ün bilgi formu

Müze	: AHBV Ülker Muncuk Müzesi
Envanter no	: 697 – s.36, ö.103 (Kenan Özbel Koleksiyonu)
Eser adı ve cinsi	: Beledi Dokuma
Çağı	: XX. Yüzyıl
Dokuma Örgüsü	: Ü: B 1/1, A: B 1/1
İplik Kursu	: Çözü iplik kursu 1:1, Atkı iplik kursu 1:1
Tarak Dışından Geçen Tel Adedi	: 4

İplik Cinsi	: Çözü: Pamuk, Atkı: Pamuk
Kalitesi (1 cm'deki iplik adedi)	: Çözü Ü: ≈ 12 tel, Çözü A: ≈ 12 tel, Atkı Ü: ≈ 11 tel, Atkı A: ≈ 10 tel
İplik Numarası	: Çözü Ü: $\approx Ne 7$, Çözü A: $\approx Ne 20$, Atkı Ü: $\approx Ne 7$ Atkı A: $\approx Ne 20$
Ölçüleri	: En: 12,8 cm, Boy: 26 cm

Örnek 4

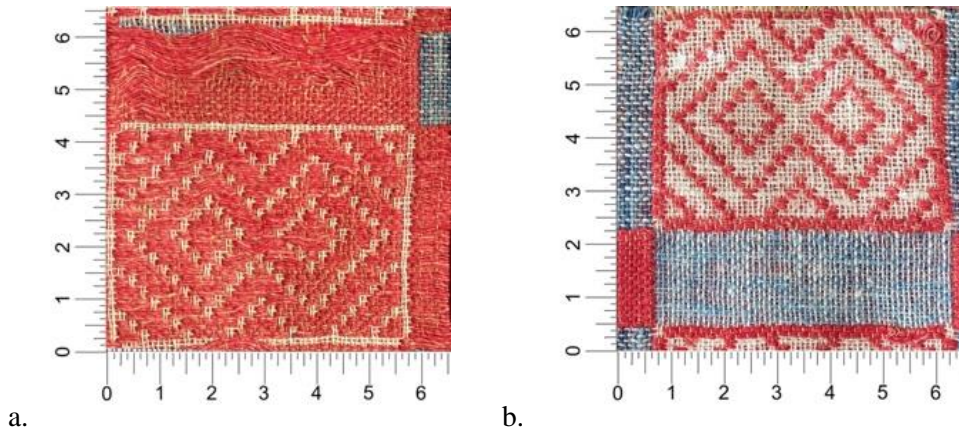

Şekil 8. a. Örnek 4'ün ön yüzü, b. Örnek 4'ün arka yüzü

Tablo 4. Örnek 4'ün bilgi formu

Müze	: AHBV Ülker Muncuk Müzesi
Envanter no	: 697 – s.39, ö.109 (Kenan Özbel Koleksiyonu)
Eser adı ve cinsi	: Beledi Dokuma
Çağı	: XX. Yüzyıl
Dokuma Örgüsü	: Ü: B 1/1, A: B 1/1
İplik Kursu	: Çözü iplik kursu 1:1, Atkı iplik kursu 1:1
Tarak Dışından Geçen Tel Adedi	: 4
İplik Cinsi	: Çözü: Pamuk, Atkı: Pamuk
Kalitesi (1 cm'deki iplik adedi)	: Çözü Ü: ≈ 10 tel, Çözü A: ≈ 10 tel, Atkı Ü: ≈ 16 tel, Atkı A: ≈ 8 tel
İplik Numarası	: Çözü Ü: $\approx Ne 16$, Çözü A: $\approx Ne 16$, Atkı Ü: $\approx Ne 11$ Atkı A: $\approx Ne 16$:
Ölçüleri	: En: 14,4 cm, Boy: 18,7 cm

Örnek 5

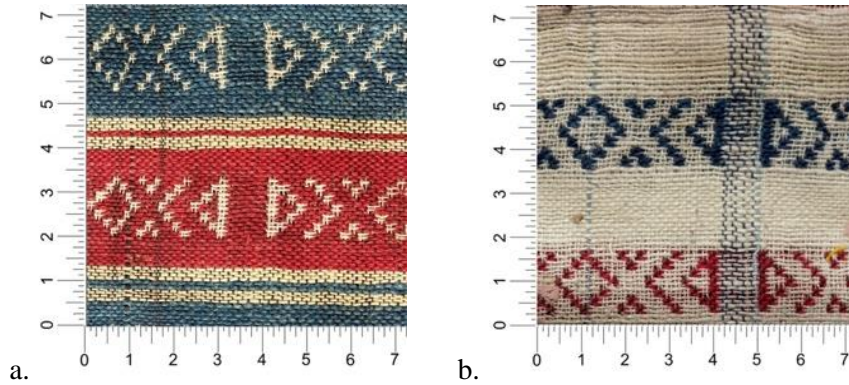

Şekil 9. a. Örnek 5'in ön yüzü, b. Örnek 5'in arka yüzü

Tablo 5. Örnek 5'in bilgi formu

Müze	: AHBV Ülker Muncuk Müzesi
Envanter no	: 697 – s.39, ö.110 (Kenan Özbel Koleksiyonu)
Eser adı ve cinsi	: Beledi Dokuma
Çağı	: XX. Yüzyıl
Dokuma Örgüsü	: Ü: B 1/1, A: B 1/1
İplik Kursu	: Çözümlü iplik kursu 1:1, Atkı iplik kursu 1:1
Tarak Dışından Geçen Tel Adedi	: 4
İplik Cinsi	: Çözümlü: Pamuk, Atkı: Pamuk
Kalitesi (1 cm'deki iplik adedi)	: Çözümlü Ü: ≈ 10 tel, Çözümlü A: ≈ 10 tel, Atkı Ü: ≈ 22 tel, Atkı A: ≈ 13 tel
İplik Numarası	: Çözümlü Ü: \approx Ne 16, Çözümlü A: \approx Ne 11, Atkı Ü: \approx Ne 4, Atkı A: \approx Ne 11
Ölçüleri	: En: 15,4 cm, Boy: 19,3 cm

Örnek 6

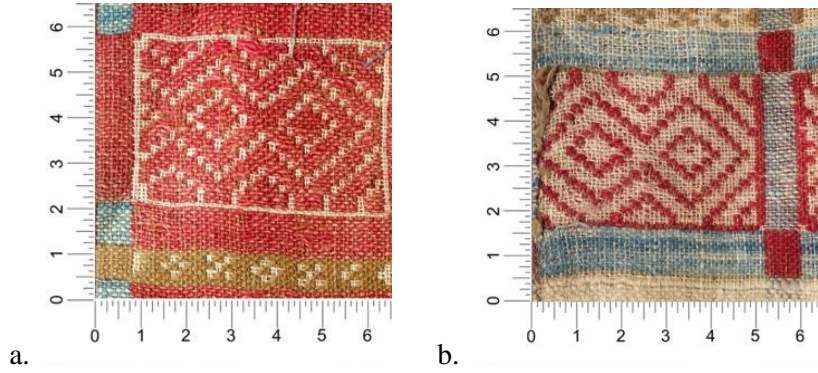

Şekil 10. a. Örnek 6'nin ön yüzü, b. Örnek 6'nin arka yüzü

Tablo 6. Örnek 6'nin bilgi formu

Müze	: AHBV Ülker Muncuk Müzesi
Envanter no	: 697 – s.41, ö.114 (Kenan Özbel Koleksiyonu)
Eser adı ve cinsi	: Beledi Dokuma
Çağı	: XX. Yüzyıl
Dokuma Örgüsü	: Ü: B 1/1, A: B 1/1
İplik Kursu	: Çözümlü iplik kursu 1:1, Atkı iplik kursu 1:1
Tarak Dışından Geçen Tel Adedi	: 4
İplik Cinsi	: Çözümlü: Pamuk, Atkı: Pamuk
Kalitesi (1 cm'deki iplik adedi)	: Çözümlü Ü: ≈ 11 , Çözümlü A: ≈ 10 tel, Atkı Ü: \approx Mavi 9 tel, kırmızı 20 tel, Atkı A: ≈ 10 tel
İplik Numarası	: Çözümlü Ü: \approx Ne 20, Çözümlü A: \approx Ne 11 Atkı Ü: \approx Mavi Ne 6, Ne Kırmızı Ne 15 Atkı A: \approx Ne 11
Ölçüleri	: En: 12,7 cm, Boy: 12,7 cm

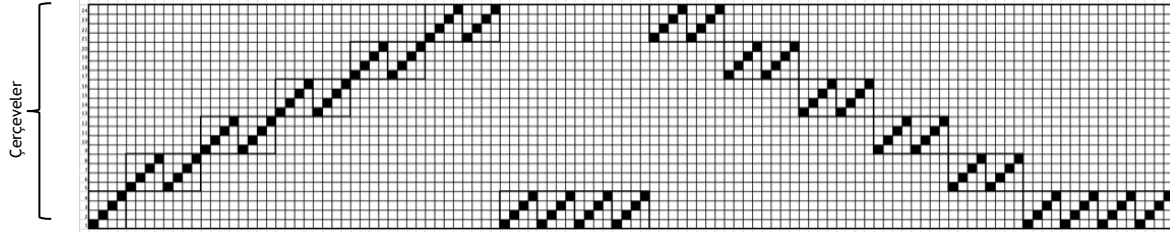
Örnek 7

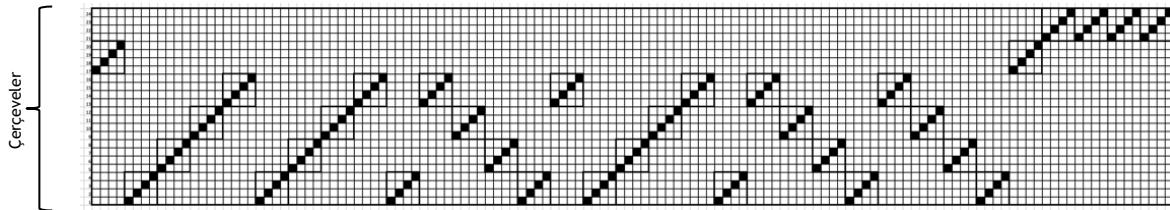
Şekil 11. a. Örnek 7'nin ön yüzü, b. Örnek 7'nin arka yüzü

Tahar Raporları

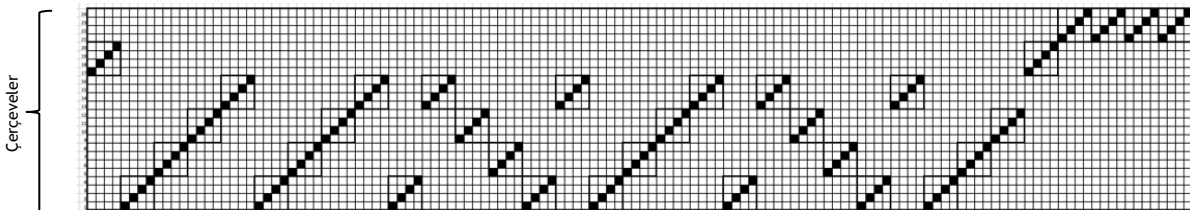
Tahar, kumaş dokumada kullanılan toplam çerçeve sayısını ve çözgü ipliklerinin hangi sıra ile gücülerden geçirileceğini gösteren bir plandır. Tahar planında enine yönde tekrar hareketleri ile örgü planı genişletilerek farklı desenler oluşturabilmek mümkündür. Çalışma kapsamında ele alınan Örnek 1-7'nin (Şekil 5-11) tahar raporları (Şekil 12-14) toplam 24 çerçeve gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla günümüzdeki mevcut 24 çerçeveli Beledi tezgahlarında bu örnekleri tekrar dokumak mümkündür. Örnek 1, 2 (Şekil 12) ve Örnek 3, 4, 5, 6 (Şekil 13) aynı tahar raporu ile dokunmuştur. Örnek 7'nin tahar raporu (Şekil 14) ise Şekil 13 ile benzerlik göstermektedir. Bu örneğin dokuma hazırlık işlemleri sırasında (taharlama) yapılan bir yanlıştan dolayı farklılık gösterdiği düşünülmektedir. Hem günümüzdeki hem de eski Beledi örneklerinde (Şekil 1-2) dikey ekseninde bir simetri söz konusudur. Örnek 7'de (Şekil 11) ise dikey eksenindeki simetrisinin bozulduğu görülmektedir. Birden çok iplik sistemi gerektiren çok katlı kumaşlarda genellikle bölünmüş tahar tercih edilirken, Beledi örneklerinde grup tahar kullanılmıştır.

Şekil 12. Örnek 1 ve 2 için Gerekli olan Tahar Raporu

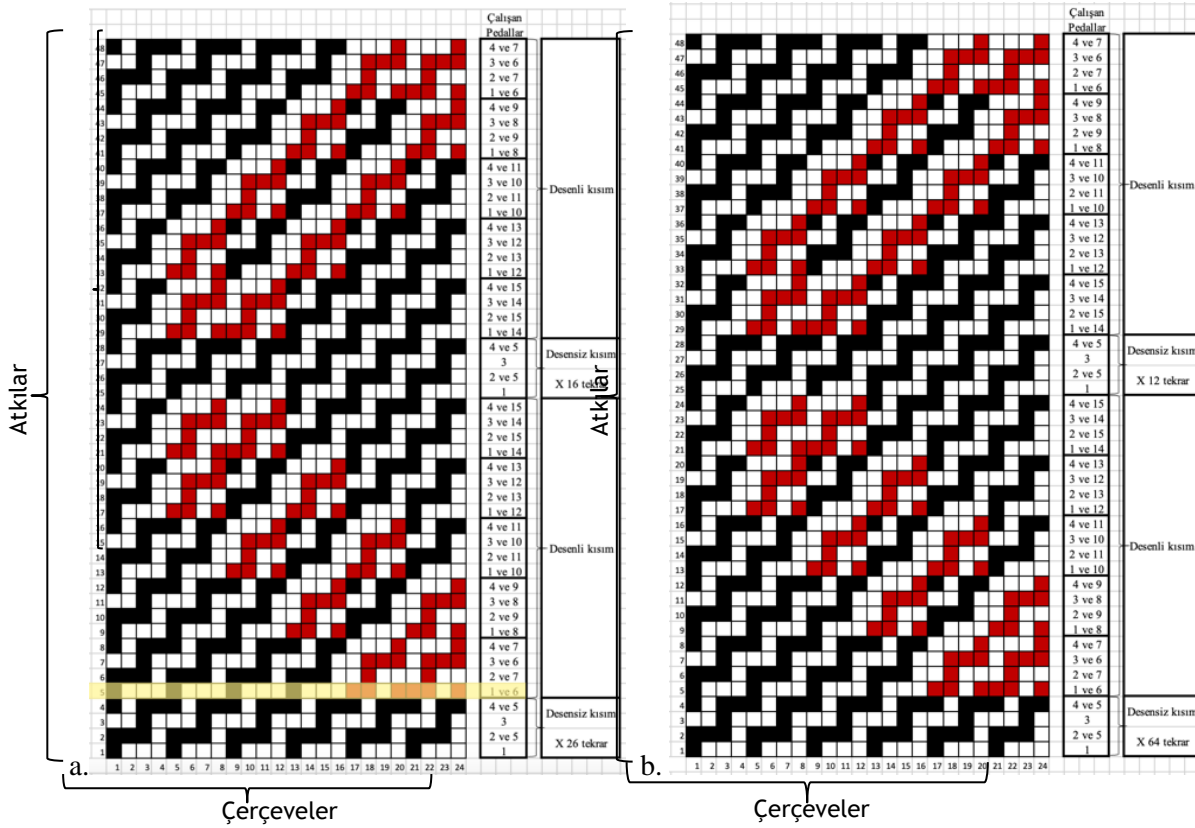
Şekil 13. Örnek 3,4,5,6 için Gerekli olan Tahar Raporu

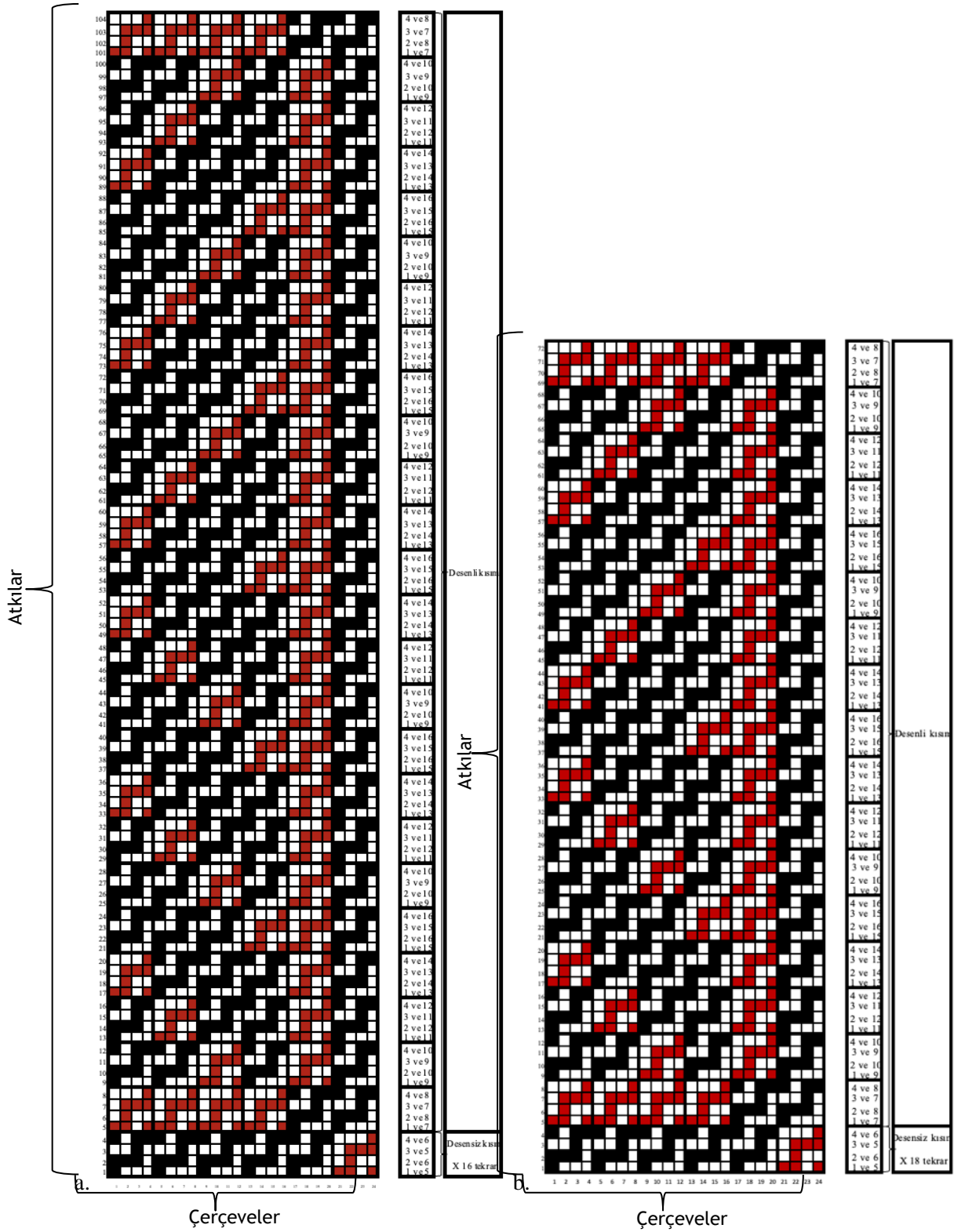
Şekil 14. Örnek 7 için Gerekli olan Tahar Raporu

Armür Planları ve Pedal Basış Raporları

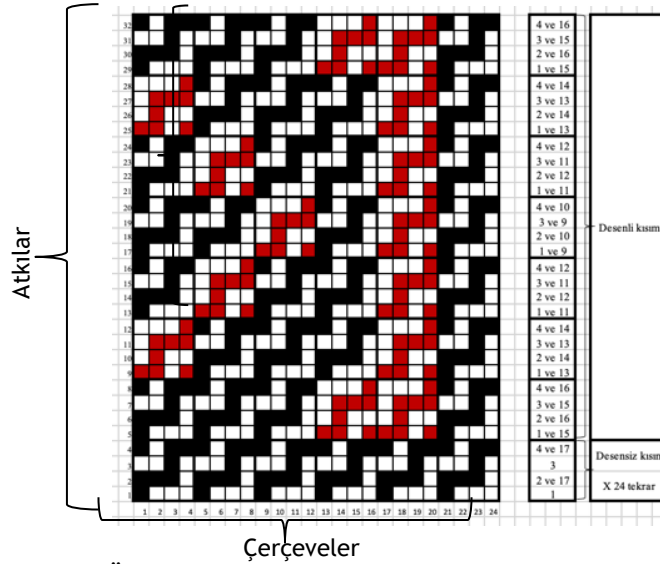
Armür, hangi atkı sırasında hangi çerçevelerin aşağı ya da yukarı hareket ederek ağızlık oluşturacağını gösteren planlardır. Örnek 1-7'nin (Şekil 5-11) tahar planlarına bağlı kalınarak (Şekil 12-14) armür planları çıkartılmıştır (Şekil 15-18). Örnek 1 ve Örnek 2'nin armür planlarında desenli kısımlar aynıdır. Sadece Şekil 15a'daki desensiz kısım tekrarları 16 ve 26 iken, Şekil 15b'deki desensiz kısım tekrarları 12 ve 64'tür. Tahar planları aynı olan Örnek 3-6'nin armür planları da (Şekil 16-18) benzerlik göstermektedir. Armür planlarında uygulanan örgüler farklı tekrar hareketleriyle genişletilebilmektedir. Bu örneklerde de desenli ve desensiz kısımlarda örgü grupları çoğaltılarak ve azaltılarak uygulanmıştır. Desenli kısımlar için Şekil 16a'da 100, Şekil 16b'de 68, Şekil 17a'da 84, Şekil 18a'da 28 atkı hareketi gerekmektedir. Desensiz kısımlar ise Şekil 16a'da 64 (16 tekrar x 4), Şekil 16b'de 72 (18 tekrar x 4), Şekil 17a'da 88 (22 tekrar x 4), Şekil 18'de 96 (24 tekrar x 4) atkı hareketinden oluşmaktadır. Tahar planı diğer örneklerden farklı olan Örnek 7'nin (Şekil 11) armür raporunda (Şekil 17b) büyük desenli kısım için 88 ve küçük desenli kısım için 12 atkı hareketi gerekirken, desensiz kısımlar için 52 (13 tekrar x 4) atkı hareketi gerekmektedir. Armür planlarının hemen yanına çalışan pedallarda Şekil 15-18'de sunulmuştur. Örneğin Şekil 15a'da yer alan Örnek 1'in beşinci atkı sırasında çalışan pedal olarak "1 ve 6" numaralara basıldığı zaman 1-5-9-13-17-18-20-21-22-24 numaralı çerçeveler aşağıya inmekte ve ağızlık oluşmaktadır (Şekil 15a).

Şekil 15. a.Örnek 1, b.Örnek 2 için gerekli olan armür planı ve pedal basış raporu

Şekil 16. a.Örnek 3, b.Örnek 4 için gerekli olan armür planı ve pedal baskı raporu

Şekil 18. Örnek 6 için gerekli olan armür planı ve pedal basış raporu

Pedal-Çerçeve Bağlantı Düzenleri

El dokuma tezgahlarında pedallara bağlı olan çerçeveler iki ayak ile kontrol edilmektedir. Pedalların çerçeveye bağlanma şekline göre yukarı kalkmakta ya da aşağı inmektedir. Beledi tezgahlarında ise çerçeveler yukarıda maymuncuk denilen bir teraziye bağlıdır. Pedallara basıldığında çerçeveler aşağı inmekte ve ağızlık açılmaktadır.

24 çerçeveli bir dokuma tezgahında basit desenli bir dokuma yapılmak istenildiğinde her bir çerçeve ayrı bir desen hareketi verilebilirken, değişen yüzü dokuma tekniğinde her bir desen için en az 4 çerçeveye ihtiyaç vardır. Dolayısıyla 24 çerçeveli Belediye tezgahında en fazla 6 farklı desen hareketi yapılabilmektedir. Bununla ilişkili olarak çerçevelere hareket veren pedallar üzerine 6 delik bulunmaktadır. Bu deliklerin her birine (Tablo 8- Delik no), çerçeveler armür planına göre ayarlanarak bağlanmaktadır. Böylelikle en az 6, en fazla 18 çerçeve çalışabilmektedir. Örnek 1-7'nin (Şekil 5-11) armür planlarına (Şekil 15-18) bağlı olarak tezgah için gereken pedal-çerçeve bağlantı düzenleri tablo halinde hazırlanmıştır (Tablo 8-9).

Gürçay, Belediye tezgahlarının eskiden 15 pedallı örnekleri olduğundan bahsetmektedir (1969, s. 60). Armür raporu çıkartılan Örnek 1-2'nin (Şekil 5-6) pedal-çerçeve bağlantı planına (Tablo 8) göre 15 pedal gerektirdiği görülmüştür. Dolayısıyla bu örneklerin bahsi geçen 15 pedallı tezgahta dokunmuş olabileceği söylenebilir.

Tablo 8. Örnek 1 ve Örnek 2 için Gerekli Olan Pedal-Çerçeve Bağlantı Düzeni

Pedal no	Delik no:1	Delik no:2	Delik no:3	Delik no:4	Delik no:5	Delik no:6
1	1	5	9	13	17	21
2	2	6	10	14	18	22
3	3	7	11	15	19	23
4	4	8	12	16	20	24
5	1-3	5-7	9-11	13-15	17-19	21-23
6					18-20	22-24
7	1-3	5-7	9-11	13-15		
8				14-16		22-24
9	1-3	5-7	9-11		17-19	
10			10-12		18-20	
11	1-3	5-7		13-15		21-23
12		6-8		14-16		

13	1-3		9-11		17-19	21-23
14		6-8	10-12			
15	1-3			13-15	17-19	21-23

Bir başka kaynakta ise günümüzdeki Beledi tezgahının normalde 17 pedallı olduğundan ve zaman içerisinde 4 pedallının iptal edildiğinden bahsedilmektedir (Öztürk & Kavcı, 2000, s. 38). Bu bağlamda armür raporları çıkartılan Örnek 3-7'nin (Şekil 7-11) pedal-çerçeve bağlantı planlarına göre (Tablo 9) 17 pedal gerektirdiği tespit edilmiştir. Bu örneklerin bahsedilen tezgahta dokunmuş olabileceği düşünülebilir.

Tablo 9. Örnek 3, Örnek 4, Örnek 5, Örnek 6 ve Örnek 7 İçin Gerekli Olan Pedal-Çerçeve Bağlantı Düzeni

Pedal no	Delik no:1	Delik no:2	Delik no:3	Delik no:4	Delik no:5	Delik no:6
1	1	5	9	13	17	21
2	2	6	10	14	18	22
3	3	7	11	15	19	23
4	4	8	12	16	20	24
5						22-24
6	1-3	5-7	9-11	13-15	17-19	
7	2-4	6-8	10-12	14-16		
8					17-19	21-23
9			10-12		18-20	
10	1-3	5-7		13-15		21-23
11		6-8			18-20	
12	1-3		9-11	13-15		21-23
13	2-4				18-20	
14		5-7	9-11	13-15		21-23
15				14-16	18-20	
16	1-3	5-7	9-11			21-23
17	1-3	5-7	9-11	13-15	17-19	21-23

SONUÇ

Dokuma tekniği ile diğer Türk kumaşlarından ayrılan Beledi kumaşlarının eski örnekleri incelendiğinde birçok farklı tahar, armür, pedal-çerçeve bağlantı düzenleri ile dokundukları anlaşılmaktadır (Şekil 1-2). Ancak günümüze sadece en son geliştirilen armür, tahar, pedal-çerçeve bağlantı düzeni (Süleymaniye nakışı) ulaşabilmiştir. Ahi teşkilatının geçmişte bu mesleğin belirli kimseler arasında kalarak yaygınlaşmasını engellemek istedikleri bilinmektedir. Dolayısıyla bu düzenlerin nasıl geliştirileceği gizli tutulmuş ve yenileri geliştirilememiştir. Tahar, armür, pedal-çerçeve bağlantı düzeni geliştirmeyi bilen ustalar hayatta olmadığından, kuşaklararası bu bilgi aktarımı da sağlanamamıştır. Raporlara bağlı olan düzenin nasıl çıkartılacağı bilinmediğinden, günümüzde eski örnekler dokunamamaktadır. Alandaki bu eksikliği gidermek amacıyla 7 eski örneğin kumaş analizleri yapılarak ilk üretim bilgileri tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda ele alınan kumaş grubu; hammadde, renk, motif ve kompozisyon özellikleri, teknik özellikleri, kalitesi, tahar, armür, pedal basış raporları ve pedal-çerçeve bağlantı sistemi açısından şu şekilde değerlendirilmiştir:

Hammadde açısından; analizi yapılan örneklerde üst-alt çözü ve üst-alt atkı ipliklerinde pamuk kullanıldığı görülmüştür (Tablo 1-7). Ancak alanyazın taraması sonucunda alt atkı ipliklerinde ipek, üst çözü ve atkılarında pamuk ipliğinin kullanıldığı bahsedilmek ile birlikte, görsel örnekleri de bulunmaktadır.

Renk bakımından; üst çözü ipliklerinde mavi, bej, siyah renkler, üst atkı ipliklerinde aynı renkler ile birlikte kırmızı, alt atkı ipliklerinde beyaz, alt çözü ipliklerinde beyaz ve bazı örneklerinde yer yer şerit şeklinde mavi renkler kullanılmıştır (Şekil 5b,6b,9b,10b,11b).

Teknik özelliği bakımından; Beledi dokumaları çözgü ve atkı ipliğinin yer değiştirmesi ile elde edilen değişen yüzlü dokuma tekniği ile dokunmaktadır. Üst ve alt örgüleri bezayağı, çözgü ve atkıda iplik kursları ise 1:1 şeklindedir. Bir tarak dışından 4 çözgü ipliği (2üst+2alt) geçmektedir.

Motif ve kompozisyon özelliği bakımından; dokundukları teknik nedeniyle Beledi kumaşlarında her bir motif için 4 çerçeve (üst kumaş için 2, alt kumaş için 2) gerekmektedir. Analizi yapılan kumaşların armür ve tahar planlarından 24 çerçeve ile dokundukları anlaşılmaktadır. Buna göre 24 çerçeveli Beledi tezgahlarında en fazla 6 farklı desen hareketine imkan veren geometrik ve Ma’kılı yazılar dokunabilmektedir. Bununla birlikte 24 çerçeveden daha fazla çerçeveye sahip Beledi tezgahlarında çerçeve sayısı 4’ün katı ile orantılı şekilde değişmektedir. Desen hareketi sayısı ise çerçeve sayısının 4’e bölümü ile bulunmaktadır. Örneğin Şekil 2d’deki 44 çerçeve gerektiren kumaşta her bir desen için 11 farklı desen hareketi yapılabilmektedir.

Kaliteleri açısından; analizi yapılan kumaşların 1 cm’deki çözgü ve atkı sıklıklarına bakıldığında ipekli Türk kumaşlarına (sevai, abani, çitari, kutnu vb.) oranla daha kalın bir kumaş yapısına sahip oldukları görülmektedir.

Tahar, armür, Pedal-çerçeve bağlantıları pedal basış raporları açısından; analizleri yapılan 7 örneğin günümüzdeki Süleymaniye nakışı ile (tahar, armür, pedal-çerçeve bağlantı düzeni ile) dokunmadığı saptanmıştır. Buna göre 3 farklı tahar raporu çıkartılarak belgelenmiştir. Ayrıca her bir kumaşın farklı armür raporu ile dokunduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak 2 adet pedal-çerçeve bağlantı düzeni geliştirilmiş ve pedal basış raporları sunulmuştur.

Sonuç olarak, çalışmada sunulan bulgular, coğrafi işaret ile tescillenmiş olan desenler dışında eski örneklerin mevcut 24 çerçeveli Beledi tezgahında tekrar dokunabilmesine olanak sağlamaktadır. Bunun için, istenilen eski örneğin tahar (Şekil 12- 14) ve pedal-çerçeve bağlantı düzenine (Tablo 8- 9) göre tezgah hazırlanması ve sonrasında (Şekil 15-18)’de sunulan pedal basış sırasının takip edilmesi yeterlidir. Böylece somut olmayan kültürel miraslarımızdan biri olan eski Beledi kumaşlarının analiz bilgileri kayıt altına alınarak gelecek kuşakların bilgisine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Anonim. (1982). “İzmir”. Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl: Dünü, Bugünü, Yarını Cilt 6 (İstanbul-İzmir-Kars- Kastamonu-Kayseri). İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Anonim. (1996). Tekstil-Dokunmuş Kumaşlar Yapı Analiz Metotları-Kısım 2- Birim Uzunluktaki İplik Sayısının Tayini. Ankara: TSE Yayını No:250 EN 1049-2.
- Anonim. (1998). Tekstil-Kumaşlar-Genişliği ve Uzunlunun Tayini. Ankara: TSE Yayını No: EN 1773.
- Artan, G. (1964). Tire’de Dokumacılık ve Nalıncılık. *Türk Folklor Dergisi*, 8(177), 3367.
- Atalayer, G. (1993). Dünden bugüne Anadolu’da Kumaş Dokuma Sanatı. *Türk Kültüründe Sanat ve Mimari Klasik Dönem Sanatı ve Mimarlığın Üzerine Denemeler* (s. 41-72). içinde İstanbul: 21. Yüzyıl Eğitim ve Kültür Vakfı.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Lugatı.
- Başaran, F. N. (2020). *Bileşik Yapılı Dokuma Teknikleri*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Dölen, E. (1992). *Tekstil Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Dalsar, F. (1960). *Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa’da İpekçilik*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Ergür, A. (2002). *Tekstil Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Gök, E. Ç. (2021). Beledi Dokumacılığı. *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi* (Cilt 1). içinde Ankara: Ticaret Bakanlığı.
- Gürçay, H. (1969). Beledi Dokumaları. *Türk Etnografya Dergisi* (XII), 53-68.
- Hekimoğlu, L. (1980). Beledi Tezgahlarında Yapılan Kumaşlarla Günümüz Armürlü Tezgahlarında Yapılan Kumaşların Karşılaştırmalı Bir İncelemesi. İzmir: E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

- Ülkü, A. (1946). Halk Sanatları, Tire’de Beledi Kumaşlar. *Fikirler Dergisi*(306 – 307), 7-8.
- İnalçık, H. (2008). *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (1983). *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Quataert, D. (2011). *Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Öz, T. (1951). *Türk Kumaş ve Kadifeleri II - 17. – 19. Yüzyıl ve Kumaş Süslemesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özbel, K. (1948). *El Sanatları III, Eski Türk Kumaşları*. Ankara: Ankara Ulus Basımevi, C.H.P. Halkevleri Bürosu.
- Özbel, K. (1949). *El Sanatları XIV, Beledi Dokumaları*. Ankara: Ankara Ulus Basımevi, C.H.P. Halkevleri Bürosu.
- Özen, M. E. (1982). Türkçe’de Kumaş Adları. *Tarih Dergisi*(Fatih Sultan Mehmed’e Hatıra Sayısı 33), 291-340.
- Özkalencik, K. R. (1947). *Dokuma Örgüleri*. Ankara: Sümerbank Umum Müdürlüğü Neşriyatı.
- Öztürk, İ., & Kavcı, E. (2000). Beledi ve Ehram Dokumalarının Özellikleri ve Günümüzde Kazandığı Yeni İşlevler. *Motif Dergisi*(23), 36-39.
- Sürür, A. (1983). İzmir – Tire’de Beledi Dokumalar. *Türkiyemiz Dergisi*(40), 13-18.
- Salman, F. (2011). *Türk Kumaş Sanatı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Sami, Ş. (2017). *Kâmûs-ı Türkî (Latin harfleriyle)*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Türkpatent. (2020). *Tire Beledi Dokuması”, No:630 – Mahreç İşareti*. Retrieved Ocak 2024, from Türkpatent. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/7fbaed8d-63a9-45de-a99f-bbe7522fb7af.pdf>
- Tezcan, H. (1993). *Atlaslar Atlası (Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu)*. İstanbul: Yapı Kredi Koleksiyonları.
- Tezcan, H. (2013). Topkapı Sarayı Koleksiyonundaki Derviş ve Sufi Kıyafetleri. *Sufi Bursa - Bursa’da Tasavvufi Kültür* (s. 98-104). içinde Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi,.
- Tezcan, H. (2017). *Bursa’nın İpeklisi (Tarihi, Ticareti, Pamukluları ve İpeklileriyle Ünlü Bursa)*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- Toparlı, R. (2000). *Ahmet Vefik Paşa Lehce-i Osmânî*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yücel, Y. (1982). *1640 Tarihli Es’âr Defteri Metnin Türk Harflerine Çevirisi ve Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Basımevi.
- Yağan, Ş. Y. (1978). *Türk El Dokumacılığı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.